

თამარ ახალკაცი¹

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

DOI: <https://doi.org/10.52340/sou.2023.19.11>

**კეთილისა და ბოროტის არეოპაგიტული კონცეპტის
ასახვა რომანტიზმსა და წინარე ლიტერატურაში**

აბსტრაქტი. ნაშრომი ეხება კეთილისა და ბოროტის არეოპაგიტული კონცეპტის ასახვას რომანტიკულ პოეზიასა ძველ ქართულ ლიტერატურაში. საკითხი განხილულია ალ. ჭავჭავაძის, გრ. ორბელიანისა და ნ. ბარათაშვილის პოეზიის მიხედვით. ჩვენი კვლევის მიზანია არეოპაგიტულ მოძღვრებაზე დაყრდნობით, გავანალიზოთ სიკეთისა და ბოროტების ურთიერთმიმართების რეფლექსიარეცეფციები ქართულ ლიტერატურაში, რაში მდგომარეობს სიკეთისა და ბოროტების არსი რომანტიზმის მსოფლალქმით და რა ტრადიციული გააზრება არსებობს აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით. რომანტიკული პოეზიის იდეის საფუძვლიანად გააზრებისათვის სიკეთისა და ბოროტის ურთიერთმიმართების დადგენას დიდი მნიშვნელობა აქვს. ქართულ ლიტერატურულ აზროვნებაში არეოპაგიტული მოძღვრების გავლენა შეიმჩნევა იმ პერიოდიდანვე, როდესაც ეფრემ მცირემ ქართულად თარგმნა არეოპაგიტული წიგნები. სიკეთისა და ბოროტების არსის რომანტიკული გაგება მრავალმხრივ შესწავლას გულისხმობს, რადგან რომანტიკოსებმა წარმოსახვით შექმნეს იდეალური სამყარო და ცდილობდნენ მის რეალობაში განხორციელებას. ამ იდეალური სამყაროს წყობის ერთ-ერთი რგოლი ღვთაებრივი სიკეთეა, რომლის ნაკლებობაც წარმოშობს ბოროტს. საკითხის კვლევამ მოგვცა საშუალება გაგვეკეთებინა შემდეგი დასკვნები: 1. ქართულ რომანტიკულ პოეზიაში სიკეთისა და ბოროტების ურთიერთმიმართების საკითხის გააზრებას არეოპაგიტული მოძღვრების კონცეპტები უდევს საფუძვლად. რომანტიკოსები, შესაძლოა, არ იცნობდნენ არეოპაგიტულ ფილოსოფიას, მაგრამ ეს იყო ტრადიცია, რომელიც ქართულ ლიტერატურაში დაამკვიდრა რენესანსულმა მწერლობამ. 2. რომანტიკოსი პოეტებისათვის სიკეთე - ეს არის სახელმწიფოებრივი და პიროვნული თავისუფლება, რომლის შეზღუდვა სიკეთისაგან გადახრას გულისხმობს. სიკეთის კლებამ წარმოშვა ბოროტი, რომელიც

¹ თამარ ახალკაცი, სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის დოქტორანტი.

საფუძველი გახდა ყოველგვარი (სახელმწიფოებრივი, პიროვნული) რღვევისა. 3. რომანტიზმში ბოროტება ხანგრძლივი მოვლენაა, სიკეთე კი „წამისმყოფობით“ ხასიათდება. კეთილისა და ბოროტის ამგვარი დახასიათება რომანტიკულ პოეზიაში ერის სულიერმა გატეხამ განაპირობა.

ნაშრომის კვლევისას გამოყენებულია **კვლევის სხვადასხვა მეთოდი**: ანალიზის, სინთეზის, აბსტრაქციის, დაკვირვების მეთოდები. აღნიშნული მეთოდების კომპლექსური გამოყენება საშუალებას გვაძლევს გავანალიზოთ ჩვენ მიერ დასახელებული პრობლემატიკა. იმისათვის, რომ უფრო ნათელი გახდეს არეოპაგიტული მოძღვრების ინერცია-რემინისცენციები რომანტიზმში მივმართეთ კომპარატივისტულ მეთოდს. კვლევის პროცესში ისტორიულ-შედარებითი მეთოდის გამოყენებამ საშუალება მოგვცა ქართული რომანტიკული პოეზიის ისტორიული ფესვები სრულყოფილად გაგვეანალიზებინა.

საკვანძო სიტყვები: კეთილი, ბოროტი, არეოპაგიტიკა, კონცეპტი, რომანტიზმი, პოეზია, ქართული, ლიტერატურა, ძველი, სულიერება, კეთილი, ბოროტება.

Tamar Akhalkatsi²

Sokhumi State University

Reflecting the Areopagitic concept of the evil and the good in Romanticism and in the Previous Literature

Abstract. The represented work refers to how the areopagetic concept of the good and the evil is reflected in the Georgian romantic poetry and the Old Georgian literature. This theme is discussed at the background of the poetic heritage of the Georgian poets Al. Chavchavadze, Gr. Orbeliani and N. Baratashvili. The aim of the research work is to analyze the data concerning the reflections and receptions of the interrelations of such notions as the evil and the good evidenced in the Georgian literature of the mentioned period and even earlier. What is the essence of the evil and the good as seen from the view of the Georgian romanticism poetry and what the traditional understanding of the problem is? It is necessary to determine the interrelations between the good and the evil in general, in order to understand deeply the poetic ideas of the mentioned period of Georgian literature. The influence of the areopagitic ideas on the Georgian poetic thinking is obvious beginning from the time when the Georgian scholar Ephrem Mtsire translated the Areopagite philosophical works into Georgian. The romantic understanding of the ideas of good and evil needs to be thoroughly studied as the poets of the romanticism in the Georgian poetry created the ideal world in their imagination and they were trying to make those ideas and understanding rooted in the real life. One of the most important rings in the chain of the romantic ideas about the idealistic universe is the divine good, the lack of which produces the evil. The

²Tamar Akhalkatsi, Doctoral student of the Faculty of Humanities of Sokhumi State University.

results of our research allowed us to conclude the following: 1. The understanding of the ideas of the good and the evil in the Georgian poetry is usually based on the areopagitic concepts. It is possible the poets of the romanticism were not familiar with the areopagitic philosophy but those ideas were traditional for them rooted in the Georgian literature by the epoch of renaissance. 2. For the poets of romanticism the good meant the freedom, freedom of the State as well as the personal freedom and restraining the freedom meant declining from the good. Lack of good gave birth to the evil which became the basis for all kinds of disruptions – disruption of the State and of the person. 3. In the concept of romanticism the evil is very long-lasting phenomenon; as for the good it is very short-time, it is characterized as “being only for a moment”. Such perceptions of the phenomena of the good and the evil are conditioned by spiritual dissatisfaction and disruption among the whole nation.

Several researching methods are used in the analysis given in our work; these methods are: analytical, synthesis, abstraction, observation. Complex using of the mentioned methods enables us to analyze our problematic thoroughly. In order to make our researches of the romanticism and areopagitic insertions and reminiscences more clear, we used the historical-comparative methods which enabled us to provide deep analytical research of the historical roots of the Georgian romanticism poetry.

Key words: good, evil, areopagitics, concept, romanticism, poetry, Georgian, literature, ancient, spirituality, good, evil.

ძირითადი ნაწილი. რომანტიკული პოეზიის იდეის საფუძვლიანად გააზრებისათვის სიკეთისა და ბოროტის ურთიერთმიმართების დადგენას დიდი მნიშვნელობა აქვს. ამ საკითხის განხილვისას მნიშვნელოვანია არეოპაგიტული მოძღვრების კონცეპტები სიკეთისა და ბოროტების შესახებ, ფსევდო-დიონისეს თეოლოგიური და ფილოსოფიური მსჯელობანი, ამ გააზრებების იდეური კავშირი ქართულ ლიტერატურასთან.

სიკეთის აბსოლუტურობაზე მსჯელობდნენ ჯერ კიდევ ანტიკური პერიოდის ფილოსოფოსები, რაც არეოპაგიტულ მოძღვრებაშიც აისახა: „არეოპაგიტიკაში ერთ-ერთი ძირითადი საკითხია მოძღვრება სიკეთეზე. ფსევდო-დიონისემ პლოტინესა და პროკლეს ფილოსოფიის საფუძველზე აღიარა სიკეთის აბსოლუტურობა და ბოროტების არასუბსტანციურობა“ (მახარაძე, 2011: 30). ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის მოძღვრების თანახმად, სიკეთე არის აბსოლუტური სრულყოფილება, მომდინარეობს პირველმიზეზისაგან და ამასთან, თვითონვეა სიკეთე: „სახიერება და სიკეთე ერთობითი არს ყოველთა და მრავალთა კეთილთა მიზეზისაი მისი“ (ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი, 1961 : 29). არეოპაგელის მოძღვრების საფუძველზე აკადემიკოსი ლოსევი მიუთითებს: „სიკეთე არის იგივე პირველი ერთი, მაგრამ იმ განსხვავებით, რომ იგი თვისებრივად უფრო სრულია“ (ლოსევი, 1972: 146).

პირველ ერთთან შედარებით, სიკეთის არასრულობა გამოიხატება ბოროტების არსებობით. იქ სადაც ბოროტებაა, სიკეთე შემცირებულია. მაგრამ, თუ სიკეთე ღმერთისაგან მომდინარეობს და ყოველივე ღმერთის შექმნილია, მაშ, რატომ არ არის ყველგან სიკეთე და რატომ არსებობს ბოროტი? არეოპაგელი აღნიშნულ საკითხს ასე განმარტავს: „ხოლო რომელი რაღ ვერ მიიღებს ნათელსა მისსა, ესე არა უძღურებად არს, არცა სიმცირისაღ ნათელ-მიმცემლობისა მისისაღ, არამედ უმარჯვობისაგან ნათელ-მიმღებელთაღსა“ (ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი, 1961: 33).

ქართულ ლიტერატურულ აზროვნებაში არეოპაგიტული მოძღვრების გავლენა შეიმჩნევა იმ პერიოდიდანვე, როდესაც ეფრემ მცირემ ქართულად თარგმნა არეოპაგიტული წიგნები. საფიქრებელია, რომ ეროვნულ სიტყვაკაზმულ მწერლობაზე არეოპაგიტული მოძღვრების ასეთი დიდი გავლენა და მისი პოპულარობა არეოპაგიტული თეოლოგიისა და ქრისტიანობის იდეურმა სიახლოვემ განაპირობა. მ. მახარაძე აღნიშნავს, რომ არეოპაგიტუკას მიიჩნევენ „ქრისტიანობის ნეოპლატონურ გადამუშავებად“ (ვ. ვინდელბანდი), „ნეოპლატონიზმის გადარგვად ქრისტიანობის ნიადაგზე“ (შ. ნუცუბიძე; მახარაძე, 201: 10). ქრისტიანული მწერლობა ბოროტებას ისევე არასუბსტანციურად მოიაზრებს, როგორც ამას არეოპაგიტული მოძღვრება ქადაგებს. სიკეთის ნაკლებობის გამო ბოროტების წარმოშობას მოგვითხრობს ვეშაპის მიერ შთანთქმული იონას ეპიზოდი, რომელიც ნინევიასში გააგზავნა ღმერთმა მის მცნებას გადასული ხალხის დასამოძღვრად „კაცნი იგი ნინეველნი აღდგენ სასჯელსა მას ნათესავისა ამის თანა და დაშჯიდნენ მათ, რამეთუ შეინანეს ქადაგებასა მას იონასსა; და აჰა ესერა უფროს იონასსა არს აქა“ (მათე 12,41). თვით იონასაც ეს სასჯელი უფლისაგან მიეზღო, რადგან იგი დაშორდა უფლის მცნებას, ანუ დაჰბადა ბოროტი და ამის საზღაურად დაინთქა ვეშაპის მუცელში, რომელიც ჯოჯოხეთის ანალოგიაა - ბოროტებას განსახიერებს, ხოლო ვეშაპის დამარცხება ბოროტების დათრგუნვას ნიშნავს. ჰიმნოგრაფთა ვედრებაა უფალმა იმ განსაცდელისაგან დაიხსნას, რომელიც ბოროტების გამო მიეზღოთ: „გამოხსნად ჩუენდა მოხუედ, დამბადებელო, რომელი შთავენთქენით მძლავრებით მტერსა, ვეშაპსა კაცისმკვლელსა და მოჰკალ იგი“ (იოანე მინჩხი, 295-96).

სასულიერო მწერლობა ბოროტებას იაზრებს, როგორც უარსო მოვლენას, რომელიც მოწყვეტილია მარადისობას. არეოპაგიტული მოძღვრების მიხედვით, ბოროტება სიკეთის ნაკლებობაა, რასაც წარმოშობს პირველმიზეზთან სიმორე. რაც უფრო შორდება ადამიანი ღმერთს და მიელტვის წუთიერ ვნებებს, იკლებს სიკეთე და მატულობს ბოროტი. კეთილისა და ბოროტის ურთიერთმიმართების

არეოპაგიტული კონცეპტი ჩანს დავით აღმაშენებლის საგალობელში „გალობანი სინანულისანი“:

„ბუნებითი რაი ძალნი არა სჯულთაებრ ვიხუმინენ,
მსგავსებისაგან დაგაკლდი და დავჰბადე ბოროტი,
ხილულთა-მიერსა გემოვნებასა

ვრცელად განუხუენ გრძნობანი“ (აღმაშენებელი, 1989: 19).

ჩვენ მიერ ხაზგასმული სტრიქონი მიუთითებს, რომ ბოროტი ღმერთისაგან (პირველმიზეზისაგან) კი არ მოდის, არამედ მისი წარმოშობი ადამიანია. „აღმაშენებელს სწამს, ღმერთი - შემოქმედია კეთილისა, მისთვის ბოროტი მეორეული მოვლენაა, წარმავლობაა. კეთილი არს მარადიული. მისი გაგებით, ბოროტი შეიქმნა იქ, სადაც კაცი ვერ ავიდა თავისი სახის სრულყოფილებამდე. მიზანი ადამიანისა არის სრულყოფა - ღმერთის დარად. აქ უკვე კაცში იმარჯვებს აბსოლუტური „კეთილობაი“ (მარადიული კეთილი)“ (კაკაბაძე, 1962: 138).

რენესანსულმა მწერლობამ არეოპაგიტული ფილოსოფია, ფაქტობრივად, საფუძვლად გაიხადა. ეს ფილოსოფია მოიცავდა არა მხოლოდ სიკეთისა და ბოროტების ურთიერთმიმართების პრობლემას, არამედ - სასრულისა და უსასრულოს დაპირისპირებას, ზეცისა და მიწის კავშირს...

„არეოპაგიტულმა მოძღვრებამ დიდი გავლენა მოახდინა XI-XII საუკუნეების ქართულ საერო ლიტერატურაზე. ამ ეპოქის მეხოტბეთათვის [შავთელი, ჩახრუხაძე] არეოპაგიტულ მოძღვრებაში გატარებული თვალსაზრისი ღვთაების მიუღწევლობისა და შეუცნობადობის შესახებ საერთო მსოფლმხედველობრივ ფონს წარმოადგენს“ (ხიდაშელი, 1962: 259). რენასანსის ეპოქის ლიტერატურამ კიდევ უფრო მეტად გაიზიარა და შეითვისა ფსევდო-დიონისეს ფილოსოფიური განაზრებანი.

ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესოა, როგორ აისახა კეთილისა და ბოროტის არეოპაგიტული გააზრება რენესანსულ ლიტერატურაში.

მ. მახარაძე მიუთითებს: „სიკეთისა და ბოროტების მიმართების თვალსაზრისი ნეოპლატონიზმიდან გადადის ქრისტიანულ ნეოპლატონიზმში - არეოპაგიტიკაში, სადაც ნეოპლატონიზმი „გადარგულია“ ქრისტიანულ ნიადაგზე და საუკუნეების შემდეგ ამ საკითხზე არეოპაგიტულ თვალსაზრისს პეტრიწისეული რედაქციით „პოეტური ფორმით“ გადმოგვცემს რუსთაველი“ (მახარაძე, 2011: 365).

„ვეფხისტყაოსანში“ შოთა რუსთაველს ჩამოყალიბებული აქვს არეოპაგიტული მოძღვრება სიკეთის შესახებ. პოემაში სიუჟეტი იმგვარად ვითარდება, რომ, სადაც სიკეთე იკლებს, კეთილის ადგილს იჭერს ბოროტი. პერსონაჟებმა თვითონვე უნდა სძლიონ ბოროტს, სულიერი განწმენდის საფუძველზე მოიპო-

ვონ ღვთაებრიობა, მიუახლოვდნენ პირველ ერთს, ამით შეამცირებენ ბოროტებას. მიუხედავად იმისა, რომ რუსთაველი ძალიან კარგად იცნობს არეოპაგიტულ მოძღვრებას, რასაც თვით ტექსტში ნახსენები „ბრძენი დივნოს“ მიუთითებს, ამასთან, პოემა მთლიანად არეოპაგიტული იდეებით საზრდოობს და მასში ფსევდო-დიონისეს მოძღვრებათა მთელი სისტემაა ასახული. ამ საკითხზე შ. ნუცუბიძე სრულიად სამართლიანად მიუთითებს: „რუსთაველის შემოქმედებამ ასახა არა არეოპაგიტული ნეოპლატონიზმი, როგორც შეხედულებათა ფილოსოფიური სისტემა, არამედ - გონებრივი განწყობილება XII საუკუნის საქართველოს მოწინავე წრეებისა, სადაც ფართო აღიარება ჰქონდა მოპოვებული არეოპაგიტულ იდეებს სიკეთის აბსოლუტურობისა და ბოროტების წარმავალი, არარეალური ხასიათის, სიყვარულისა და მშვენიერების შესახებ“ (ნუცუბიძე, 1976: 347). ზემოთ აღნიშნული ეს განწყობილებები არც შემდგომი დროის მწერლობისთვისაა უცხო.

არეოპაგიტულ გავლენებზე მიუთითებენ დავით გურამიშვილთანაც. რევაზ თვარაძე წერს: „დავით გურამიშვილის მსოფლმხედველობაში, ფაქტობრივად, წერტილი დაესვა აზროვნების იმ მიმართულებას, რომელიც ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის (პეტრე იბერიელის) მოძღვრებაში იღებდა სათავეს. შემდეგი დროის მოაზროვნენი (ნ. ბარათაშვილი, ვაჟა-ფშაველა) სხვა წყაროებით საზრდოობდნენ და აღნიშნულ ნაკადს უფრო ინტუიტიურად ესწრაფვოდნენ, ვიდრე ცნობიერად“ (თვარაძე, 1985: 287).

ჩვენ გადაჭრით არ შეგვიძლია თქმა, იცნობდნენ თუ არა ქართველი რომანტიკოსები ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის მოძღვრებას სიკეთის შესახებ, მაგრამ ვფიქრობთ, სხვა თეოლოგიურ თუ ფილოსოფიურ წყაროებთან ერთად, ქართულ რომანტიზმში ჩანს არეოპაგიტული ნაკადის კვალი სიკეთის კონცეპტის შესახებ.

ქართულ რომანტიზმში სიკეთე მოიაზრება, როგორც საწყისი, რომელიც მომდინარეობს პირველმიზეზისაგან, ხოლო ბოროტებას იწვევს სიკეთის ნაკლებობა. რომანტიზმში ასახულია არეოპაგელის არა ფილოსოფიური ტრაქტატი სიკეთის შესახებ, არამედ - იდეა სიკეთის ღვთაებრივი წარმოშობის შესახებ. ეს იყო საერთო განწყობა XIX საუკუნის საქართველოში.

რაში მდგომარეობს სიკეთისა და ბოროტების არსი რომანტიკული გაგებით? ეს საკითხი მრავალმხრივ შესწავლას გულისხმობს, რადგან რომანტიკოსებმა წარმოსახვით შექმნეს იდეალური სამყარო და ცდილობდნენ მის რეალობაში განხორციელებას. ამ იდეალური სამყაროს წყობის ერთ-ერთი რგოლი ღვთაებრივი სიკეთეა, რომლის ნაკლებობაც წარმოშობს ბოროტს.

რა არის სიკეთე? XIX საუკუნის მწერლობაში მთავარ სიკეთედ აღიქმება სახელმწიფოებრივი და პიროვნული თავისუფლება. სწორედ ამ თავისუფლების შეზღუდვამ განაპირობა სიკეთის კლება და ბოროტის მატება. საინტერესოა,

რომელი მხატვრული სახეების მეშვეობით აისახება ბოროტისა და კეთილის ურთიერთმიმართება რომანტიზმში და რა გარემოება განაპირობებს ამგვარ მსოფლმხედველობრივ საფუძველს. რომანტიკოსებს ამქვეყნიური ყოფა ესახებოდათ, როგორც „სამყო ძნელი“, „ჭმუნვის ალის მჩვენებელი“, ბოროტებისა და სიცრუის ჭური, მუხთალი და უნდო, განმარცვული სიკეთისაგან. ადამიანი დაშორდა პირველ ერთს, დაივიწყა ზნეობრივი ყოფა, ღმერთთან დაშორებამ წარმოშვა ბოროტება.

რომანტიზმში ბოროტება ხანგრძლივი მოვლენაა, სიკეთე კი „წამისმყოფობით“ ხასიათდება. კეთილისა და ბოროტის ამგვარი დახასიათება რომანტიკულ პოეზიაში განაპირობა ერის სულიერმა გატეხამ [არაერთხელ თქმულა ეს ოფიციალურ კვლევებში], ქვეყნის სოციალურ-პოლიტიკურმა მდგომარეობამ განსაზღვრა კერძო ადამიანთა ბედი. ბოროტებას რომანტიკულ პოეზიაში წუთისოფლური ბედის მხატვრული სახე განასახიერებს. ბედი მუდმივად უარყოფითია, მისი წარმომავლობა ამქვეყნიურია, იქ, სადაც ნაკლებია ღვთიური განგება, ანუ სიკეთე, წარმოშობილია ბოროტი.

რომანტიკული ლიტერატურის მიხედვით, წუთისოფელი ბოროტებას მოუცავს, ბოროტი ცდილობს სიკეთის დათრგუნვას, სწორედ ესაა საფუძველი ქვეყანაში გამეფებული ყოველგვარი უბედურებისა, სიკეთის ნაკლებობა წარმოშობს ნგრევას, ნადგურისცემას. რომანტიზმის პირველივე მნიშვნელოვანი წარმომადგენლის, ალ. ჭავჭავაძის შემოქმედებაში სიკეთე დაკავშირებულია პირველსაწყისთან. სიკეთე მომდინარეობს ღმერთისაგან, ხოლო ადამიანების მიერ მისი ვერშეცნობის, კეთილის დათრგუნვის შედეგად იშვება ბოროტი. პოეტის ეს მსოფლმხედვა ჩანს ლექსში: „ვაჰ, სოფელსა ამას“, სადაც ავტორი აღწერს კეთილის დათრგუნვის ტრაგიკულ შედეგებს:

„ვაჰ, სოფელსა ამას და მისთა მდგმურთა,
ბოროტებისა და სიცრუვის ჭურთა,
კეთილ-მოყვარების დათრგუნვის მსურთა,
უსაფუძვლოთა - მდაბალთ ჩაგვრით,
მტაცებლობით და ხვეჭით“... (ჭავჭავაძე, 1975: 55).

პოეტი აშკარად მიგვანიშნებს ბოროტების არასუბსტანციურობაზე, უარსობაზე, აღნიშნავს, რომ „კეთილმოყვარეობის“ დათრგუნვით, „კეთილ-მოქმედთა“ ძრახვით ქვეყნად ბოროტებამ დაისადგურა, ამქვეყნიური სიამოვნებისათვის, „სარგებლისათვის“ ივიწყებენ უფალს, რჯულს და ქრისტიანული ცხოვრების გზიდან უხვევენ. სიკეთის ნაკლებობა გამოწვეულია არა იმით, რომ აქ უფალმა სიკეთე ნაკლებად მიაფინა, არამედ იმით, რომ ხალხმა დაივიწყა რჯული და

განემორა კეთილს. სიკეთის კლებამ განაპირობა ყოველივეს რღვევა. პოეტს სწამს, რომ სიკეთისაგან განშორება და უფლის დავიწყება დაუსჯელი არ დარჩება:

„გარნა მძლეცა შემდგომ სხვისგან იძლევის,
თვისგან ქმნილი თვისდავე მიექცევის,
ყველაკაი წარუვალს, განელევის, რაცა ჰქონდათ პოვნილ
მდაბალთ ჩავგვრით, მტაცებლობით და ხვეჭით“ (ჭავჭავაძე, 1975: 56).

სამყაროში ყველანაირი წესრიგის რღვევის მიზეზი სიკეთისაგან გადახრაა, სიკეთის ნაკლებობამ განსაზღვრა პიროვნების ტრაგიკული სულიერი მდგომარეობა, რაც დაცემასა და გადაგვარებაში გამოიხატა. ალ. ჭავჭავაძის ეს ლექსი რამდენადმე ეხმიანება დავით გურამიშვილის „დავითიანის“ ერთ ეპიზოდს - „საწყაულის მოწყვა ღვთისაგან“, სადაც აღწერილია სიკეთისაგან გადახრის, ცოდვის გამრავლების შედეგები:

„მათ ღმერთსა სცოდეს, ღმერთმან მათ პასუხი უყო ცოდვისა:
ცა რისხვით შუვა განიპის, ქვეყანა შეიძროდისა;
ვენახით უწვიმის სეტყვანი, მზგავსნი ნახეთქი ლოდისა,
მკალია დასცის ყანებსა, ქარი უქროლის ოდისა“ (გურამიშვილი, 1955: 37).

აღნიშნულ სტრიქონების კონცეპტით, ბოროტება, რღვევა, დაშლა გამოიწვია ცოდვით დაცემამ, სიკეთის ნაკლებობამ, უფლისაგან მოფენილი სიკეთის ვერშეცნობამ. ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი საუბრობს, რომ სიკეთის კლება იწვევს რღვევას, არეულობას, მაგრამ ეს არეულობა ყოველთვის ბოროტი შეიძლება არ იყოს. ალ. ჭავჭავაძისა და გურამიშვილის პოეტურ თხზულებათა მიხედვით, სიკეთისაგან გადახრა იწვევს კანონზომიერ შედეგს. „დავითიანის“ აღნიშნული სტროფის მიხედვით ღმერთმა ხალხს ბოროტება კი არ მოუვლინა, არამედ - ცოდვის პროვიდენციული სასჯელი.

შეუძლებელია, დავით გურამიშვილს, როგორც ღრმად მორწმუნე პოეტს, ბოროტების წარმომშობად ღმერთი მოეაზრებინა. მ. მახარაძე, არეოპაგიტულ მოძღვრებაზე დაყრდნობით, განმარტავს: „ბოროტების წარმომშობი არ შეიძლება იყოს ღმერთი და, საერთოდ, ღვთაების სამეფოში ბოროტებას ადგილი არ აქვს. ის, რაც ჩვენ ბოროტება გვგონია, სინამდვილეში არის სიკეთის ძალის შესუსტება. სინამდვილეში არსებულ უწესრიგობას საფუძვლად ბოროტება კი არ უდევს, არამედ - სიკეთის კლება“ (მახარაძე, 2011: 89-90). ალ. ჭავჭავაძისა და დავით გურამიშვილის ტექსტებში აღწერილი მოვლენები არის სიკეთის კლების შედეგი.

საინტერესოა სიკეთისა და ბოროტების ურთიერთმიმართების საკითხის გააზრება გრ. ორბელიანის შემოქმედებაში. პოეტმა სიკეთე განიხილა, როგორც წამიერი მოვლენა, მუდმივად ცვალებადი სუბსტანცია:

„ამა ურწმუნო სოფლისა ადრე ვისწავლე მუხთლობა,

მისსა ყოველსა კეთილსა აქვს მხოლოდ წამი მყოფობა...

„ჰე, ცრუ სოფელო, დაუნდობელო,

შენში კეთილი სად არს ფერუცვლელო?“ (ორბელიანი, 1975: 218).

გრ. ორბელიანს მტკიცედ სწამს სიკეთის არსებობის, მაგრამ მიაჩნია, რომ სიკეთე ცვალებადია, იგი დროებით „იცვლის ფერს.“ წარსული პოეტისათვის აბსოლუტური სრულყოფილებაა, ჟამთა სიავემ სიკეთე შეამცირა, თუმცა პოეტი მაინც ხედავს იმედს, როემლიც თამარ მეფის ხატის ჩვენებით შემოდის ტექსტში. გრ. ორბელიანი სიკეთის მუდმივ ნაკლებობას ამქვეყნიურ ყოფნას უკავშირებს. სიკეთე არც მუდმივად არის და არც სამუდამოდ ქრება - ფერს იცვლის, შესუსტდება, მაგრამ არასოდეს ქრება. სიკეთე ხანდახან იკლებს და მის ადგილს ბოროტი იჭერს, სიკეთის კლების საფუძველი კი ღმერთთან დაშორებაა, რასაც კვლავ სიკეთის არეოპაგიტულ გაგებამდე მივყავართ: „რამეთუ ყოვლითურთ მოკლება ყოვლად შეუძლებელ არს, ხოლო ზოგს-რე მოკლება არა მით კერძოდ მიიღებს ძალსა, ვინაჲ მოკლებულ არს, არამედ მიერ კერძოთა, ვინაი-იგი არა ყოვლითურთ მოკლებულ არს. რამეთუ მოკლებაი კეთილისაი არამედ ყოვლითურთ ბოროტ არს, არამედ კერძოდ ოდენ“ (ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი, 1961: 54). არეოპაგელის მოძღვრებაზე დაყრდნობით, მ. მახარაძე განმარტავს: „სიკეთის აბსოლუტური დაკლება, გაუქმება შეუძლებელია, ვინაიდან ამ შემთხვევაში სიკეთე დაკარგავდა თავის ფუნქციას“ (მახარაძე, 2011: 90).

გრ. ორბელიანის მსოფლხედვა სიკეთის შესახებ რამდენადმე უპირისპირდება სიკეთის არსის რუსთველურ გაგებას:

„ამ საქმესა დაფარულსა ბრძენი დივნოს გააცხადებს:

ღმერთი კარგსა მოავლინებს და ბოროტსა არ დაბადებს,

ავსა წამ-ერთ შეამოკლებს, კარგსა ხან-გრძლად გააკვლადებს,

თავსა მისსა უკეთესსა უზადო-ჰყოფს, არ აზადებს“ (რუსთაველი, 1986: 266).

ხაზგასმულ სტრიქონებში ნათლად ჩანს ეს დაპირისპირება. ორივე პოეტურ კონცეპტს საფუძველად არეოპაგიტული სიკეთე უდევს საფუძველად. თუმცა, გრ. ორბელიანი სიკეთეს მხოლოდ „წამის მყოფობით“ ახასიათებს და მიუთითებს, რომ სიკეთის ნაკლებობას ამქვეყნიური ყოფა განაპირობებს, ხოლო რუსთველისეული სიკეთე „ხანგრძლივია“. ჩვენი შეხედულებით, პოეტთა მსოფლხედველობრივი სხვაობა გამოწვეულია იმ ეპოქათა სოციალურ-პოლიტიკური მდგომარეობით, რომელშიც შეიქმნა შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“ და გრ. ორბელიანის პოეზია.

რუსთველის მსოფლხედვასთან დაკავშირებით შ. ნუცუბიძე წერს: რუსთაველის ამ სტროფში, „რომელშიც პოეტურადაა გადმოცემული არეოპაგიტიკის იდეების სისტემა, რუსთაველის შემოქმედების ძირებია მოცემული. აქედან

საზრდოობს მისი ოპტიმიზმი, რომელიც ასახავს მისი თანამედროვე ქართული საზოგადოების საუკეთესო ადამიანთა ოცნებებსა და იმედებს. ცხოვრება არის ბრძოლა, რომელიც მწარე მომენტებსაც შეიცავს, მაგრამ ეს მხოლოდ მომენტებია და მეტი არაფერი“ (ნუცუბიძე, 1976: 367).

მიუხედავად ამ განსხვავებისა, ორივე შემოქმედისათვის სიკეთე ღვთაებრივია. რუსთაველთან ეს ნათლად იკვეთება, რაც შეეხება გრ. ორბელიანის ლექსებს, აქ სიკეთის ფერისცვალება მის ერთსაწყისობას უნდა გულისხმობდეს. ამქვეყნად არსებობს მხოლოდ ერთი საწყისი - სიკეთე, რომლის ნაკლებობაც იწვევს ბოროტებას, ხოლო ამ საწყისის, ანუ სიკეთის ნაკლებობა გამოწვეულია უფალთან, ანუ პირველსიტყვასთან, ლოგოსთან დაშორებით.

ლექსის „თამარ მეფის სახე ბეთანიის ეკლესიაში“ შინაარსიც ამგვარ პოეტურ ხედვას ეყრდნობა - ქართველმა ხალხმა დაივიწყა რწმენა, დაშორდა უფალს, რწმენის შესუსტების სიმბოლოდ ავტორი დარღვეულ ტაძარს წარმოგვიდგენს, ხოლო ტაძრამდე „მიუვალი“ გზა მიგვანიშნებს, რომ უფლის სახლი ყველასაგან დავიწყებულია.

სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება ნ. ბარათაშვილის „მერანისა“ და შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნის“ იდეურ კავშირზე. „მერანი“ სიკეთესთან დაახლოების მცდელობას წარმოადგენს. „იგი გვაგონებს ბედისწერის წინააღმდეგ ამხედრებულ ავთანდილს, რომელსაც ტარიელის შველა, ნესტანის პოვნა, ქაჯეთის ციხის აღება - წარმოუდგება არა სხვისი, არამედ საკუთარი ბედნიერების გზაზე გადასალახავ დაბრკოლებებად... „მერანი“ თავისი სულისკვეთებით ეხმიანება ბოროტების ძლევის „ვეფხისტყაოსნისეულ“ კონცეფციას. ბარათაშვილის რწმენა, რომ ცუდად ხომ მაინც არ ჩაივლის ეს განწირულის სულისკვეთება და გზა უვალი შენგან თელილი, მერანო ჩემო, მაინც დარჩება“ - რუსთაველის - „ბოროტსა სძლია კეთილმან, არსება მისი გრძელიას“ გამოძახილია (რომელიც, თავის მხრივ, ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის მოძღვრებას ეფუძნება)“ (ჯალიაშვილი, 2016: 68). ეს მიუთითებს, რომ რომანტიკოსი პოეტი ისეთივე თავგამეტებით იბრძვის სიკეთის ზეობისათვის, როგორც სხვა საუკუნის გამირი - რაინდი ავთანდილი. მათ საერთო მორალური და ეთიკური მრწამსი გააჩნიათ - სიკეთე, ბოროტების დათრგუნვა და მოძმეთათვის „გზის გაადვილება“. ორივე მათგანის მსოფლმხედველობის თეორიულ წყაროს წარმოადგენს ფსევდო-დიონისე არეოპაგელის მოძღვრება სიკეთის შესახებ.

ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ ბოროტება რომანტიზმში განხილულია სიკეთის ნაკლებობის შედეგად წარმოშობილი უარსო მოვლენად (და არა მეორე საწყისად), რომელიც სიკეთის ნაკლებობით გამლიერდა. რომანტიზმში სიკეთისა და ბოროტების ურთიერთმიმართების ამგვარი გაგება შეცდომა იქნებოდა,

რადგან პოეტები აშკარად მიანიშნებენ, რომ წუთისოფლის ბრუნვა იწვევს ადამიანის დაშორებას ღმერთთან. ბოროტება რომ არასუბსტანციურია, ამ კონცეპტის ნათელყოფაა ნ. ბარათაშვილის ლექსი „ჩვილი“. დაბადების მომენტიდან ადამიანში მხოლოდ ერთი საწყისია - სიკეთე, ჩვილი მთლიანად სიკეთეს განასახიერებს, იგი ღმერთის, ანუ სიკეთის წიაღიდან გამოდის, რასაც მოწმობს „სასუფეველის ენით“ ტიკტიკი, ღვთის სამყოფელში ბოროტების ადგილი არ არის, ჩვილში პირველყოფილი სიკეთეა განსახიერებული:

„მიყვარს, მიყვარს მე ტიკტიკი ჩვილის ყრმის,
მიყვარს სმენა უცნაურის მისი ხმის,
ოდეს იგი ენითა სასუფეველის უაღერსებს
წიაღთა თავის მშობლის“ (ბარათაშვილი, 1975: 266).

რომანტიზმში ბავშვი, ჩვილი სიკეთის სიმბოლოდ აღიქმება, იგი „ტრადიციული სიმბოლოა სიწმინდის, ცხოვრების ამაოებისაგან განწმენდის (ქვენა გრძობებისაგან), უშფოთველობის, ანუ „სუფთა ფურცელი“, რომელზედაც ჯერ არ ასახულა „საწუთროს ვნება“... რომანტიკოსთა თვალთახედვით, მხოლოდ ჩვილია თავისი უმანკობითა და სიწმინდით აწმყოს ბოროტი ვნებებისაგან განმარცვული.

ღმერთისაგან მომდინარე სიკეთე იქამდეა ადამიანში, მანამ ის ეზიარება წუთისოფლურ ცდუნებებს, დაშორდება უფალს. ნ. ბარათაშვილის გაგებით, სასუფეველი ყოველგვარი სიკეთის წიაღია. ამქვეყნიურ ცხოვრებასთან ზიარება ამცირებს ადამიანში ღვთიურ სიკეთეს. მანამ ადამიანში ღვთიური სიკეთეა, იგი თავისუფალია წუთისოფლური ბოროტისაგან: „არა ფიქრობს იგი თავის ცხოვრებას,/ არ განიცდის იგი საწუთროს ვნებას“. პიროვნებაში სულიერი გარდატეხა, სიკეთისა და ბოროტების გააზრება ამქვეყნიური ცხოვრების შეცნობით იწყება. სამყაროში არ არსებობს ბოროტება თავისთავადი სახით, მაგრამ არსებობს წუთისოფლური საცდური, რომლის მეშვეობითაც ხდება ადამიანის „დაკლება მსგავსებისაგან“.

არეოპაგიტული იდეის შემცველია ნ. ბარათაშვილის ლექსის „ხმა იდუმალის“ შემდეგი სტრიქონები:

„რა ვჰსცან პირველად წუთისოფელი,
დავშთე ადგვილი, სადაცა წრფელი
რბიოდა ნათლად დრო ყმაწვილობის
სწორთა, თანზრდილთა, მეგობართ შორის“ (ბარათაშვილი, 1975: 256).

ბარათაშვილის პოეზიაში ნათლად იკვეთება სიკეთის ერთსაწყისობა. ყოველგვარ არეულობას ადამიანური ცოდვები იწვევს. სიკეთისაგან გადახრის

შედეგად ბოროტის აღმოცენების მაგალითია უდაბნოდ მდგარი ტაძრის პოეტური ხილვა. ლექსი „ვკპოვე ტაძარი“ ამაღლებული განწყობით იწყება. პოეტის ხილვა სიკეთის ზეიმიანია. ტაძრის სიმბოლიკით ღვთიური სიკეთეა გადმოცემული, „მაგრამ საწუთრო განა ვისმეს დიდხანს ახარებს?!“ მარადიული მშვენეირება გაქრა და სიკეთე კვლავ ჟამიერებამ, სასრულობამ ჩაანაცვლა, რასაც პოეტი ტრაგიკულ განცდამდე მიჰყავს. სიკეთისა და ბოროტების ურთიერთმიმართების კონტექსტში მნიშვნელოვანია უდაბნოს მხატვრული სახის გარკვევა. უდაბნოს ინტერპრეტაცია განსხვავებულია საერო და სასულიერო მწერლობაში. სასულიერო მწერლობაში უდაბნო გამოსაცდელი ადგილია, უფალი ორმოცი დღის განმავლობაში უდაბნოდ იყო გასული საღვთო მისიის აღსასრულებლად. ეს სივრცე ეშმაკის სამყოფელია, ამიტომ აქ ნაკლებადაა მოფენილი ღვთიური სიკეთე. უფლის გამოცდის ადგილი წინააღმდეგობებით აღსავსეა. „უდაბნოში გასვლა ქრისტიანობაში ცხოვრებისგან გაქცევას არ ნიშნავს; ეს არის შეგნებული ქმედება, რომლითაც წუთისოფელი დაიძლევა. „სოფლის ძლევა“ ორგვარად ხორციელდება: ინდივიდუალურად, როცა განმარტოებული მორწმუნე საკუთარი თავის შეცნობის გზით აღმოაჩენს უფალს და ღვთიურ მადლს ეზიარება; და უდაბნოში ღვთიურ მადლს მოკლებულ ადგილას ეკლესიური სივრცის დამკვიდრების გზით. ამქვეყნიური, ჯოჯოხეთური ადგილი სამოთხის წინასახედ გარდაიქმნება“ [დოიაშვილი, ჩემთვის მარტოდენ უდაბნო/* ჩემი სამშობლო], ბოროტებას უპირისპირდება სიკეთე. უდაბნო, მანამ იქ ქრისტე მივიდოდა, ბოროტებას განასახიერებდა, მოკლებული იყო ყოველგვარ ესთეტიურობას, ხოლო მას შემდეგ, რაც ქრისტემ დაამარცხა ეშმაკი, უდაბნო სამოთხედ იქცა. სიკეთემ, ანუ პირველსაწყისმა ჩაანაცვლა ბოროტი. საერო მწერლობაში უდაბნო ცხოვრებას განასახიერებს, ბარათაშვილის ლექსშიც უდაბნო ცხოვრების სიმბოლოა. ამქვეყნიურ ყოფაში სიკეთის ძალის შესუსტებამ გამოიწვია ტაძრის რღვევა. ამქვეყნიური ცხოვრება კი ჟამიერია, იგი ბოროტებას განასახიერებს. ამიტომ, უდაბნოდ აშენებული ტაძარი მარადიული ვერ იქნება. ლექსის ფინალში სრული კრახია აღბეჭდილი. მუხთალმა საწუთრომ შთანთქა ყოველი კეთილი, რასაც სიმბოლურად ტაძარი განასახიერებდა და კვლავ ბოროტებამ დაიდო სავანე მიწიერ სამყოფელში.

ამრიგად, ქართულ რომანტიკულ პოეზიაში სიკეთისა და ბოროტების ურთიერთმიმართების საკითხს არეპაგიტული მოძღვრება უდევს საფუძვლად. როგორც აღვნიშნეთ, რომანტიკოსები შესაძლოა, არ იცნობდნენ არეპაგიტულ ფილოსოფიას, მაგრამ ეს იყო ტრადიცია, რომელიც ქართულ ლიტერატურაში დაამკვიდრა რენესანსულმა მწერლობამ. ეს ტრადიცია ინერციით გაგრძელდა შემდეგი დროის ლიტერატურაშიც. საკითხზე დაკვირვებამ ცხადყო, რომ რომანტიკოსი პოეტებისათვის სიკეთე - ეს არის სახელმწიფოებრივი და პიროვნული

თავისუფლება, რომლის შეზღუდვა სიკეთისაგან გადახრას გულისხმობს. სიკეთის კლებამ წარმოშვა ბოროტი ძალა, რაც საფუძველი გახდა ყოველგვარი რღვევისა. რომანტიკოსი პოეტების მიერ სიკეთისა და ბოროტების ამგვარი აღქმა პოეტურადაა ასახული რომანტიკოსთა შემოქმედებაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- აღმაშენებელი(1989):** დავით აღმაშენებელი, გალობანი სინანულისანი, თბილისი;
- ბარათაშვილი (1975):** ნ. ბარათაშვილი, ქართული პოეზია (შემდგენელი - ცაიშვილი ს.), ტ. VI, გამომცემლობა „ნაკადული“, თბილისი;
- გურამიშვილი (1955):** დ. გურამიშვილი, დავითიანი, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია, რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ისტორიის ინსტიტუტი, თბილისი;
- თვარაძე (1985):** რ. თვარაძე, თხუთმეტსაუკუნოვანი მთლიანობა, გამომცემლობა „განათლება“, თბილისი;
- მახარაძე (2011):** მ. მახარაძე, არეოპაგტიკა, ფილოსოფიური მსოფლმხედველობა, ფილოსოფიური და თეოლოგიური წყაროები, გავლენა, გამომცემლობა „ინტელექტი“, თბილისი;
- კაკაბაძე (1983):** მ. კაკაბაძე, ქართული რომანტიზმის ეროვნული საფუძვლები, გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი;
- ლოსევი (1975):** ა. ლოსევი, აღმოსავლური რენესანსი, მთარგმნელები: მიხეილ მახარაძე, პაატა ჩხეიძე, ბათუმი;
- ნუცუბიძე (1976):** შ. ნუცუბიძე, რუსთაველის მსოფლმხედველობა, შრომები, ტ. IV, გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი;
- ორბელიანი (1975):** გრ. ორბელიანი, ქართული პოეზია (შემდგენელი - ცაიშვილი ს.), ტ. VI, გამომცემლობა „ნაკადული“, თბილისი;
- რუსთაველი (2014):** შოთა რუსთაველი, ვეფხისტყაოსანი, გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველო“, თბილისი;
- ფსევდო-ლონგინე (2014):** ფსევდო-ლონგინე, ამაღლებულისათვის, „ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა“, თბილისი;
- ჭავჭავაძე (1975):** ალ. ჭავჭავაძე, ქართული პოეზია (შემდგენელი - ცაიშვილი ს.), ტ. VI, გამომცემლობა „ნაკადული“, თბილისი;
- ჯალიაშვილი (2016):** მ. ჯალიაშვილი, ნიკოლოზ ბარათაშვილი და ქართული ლიტერატურული ტრადიცია, ჟურნალი „ძიებანი“, XXVII, შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი, თბილისი;
- Хидашели (1962):** Ш. Хидашели, Основные мировоззренческие направления в феодальной Грузии, Тбилиси;